

ผู้บริหารสถานศึกษายุคไทยแลนด์ 4.0

The School Administrator in Thailand 4.0 Era

ไชยา ภาวะบุตร | Chaiya Pawabutra

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

Faculty of Education, Sakonnakorn Rajabhat University

Corresponding author e-mail: chaiya9979@hotmail.com

บทคัดย่อ

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายปฏิรูปการศึกษาและภารกิจของสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายคุณภาพการศึกษา นั่นคือผู้เรียนที่จบออกมามีคุณภาพ เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ มีทักษะสำคัญสำหรับคนยุคศตวรรษที่ 21 และมีคุณลักษณะที่ส่งเสริมและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และแนวทางของไทยแลนด์ 4.0 ดังนั้นผู้อำนวยการสถานศึกษาจะต้องพัฒนาตัวเองสู่การเป็นเป็นผู้ที่มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงสู่สังคมโลกที่มีการแข่งขัน แนวโน้มและทิศทางการพัฒนา และแนวทางสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ พัฒนาสถานศึกษาให้สามารถจัดการเรียนการสอนและปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นกระบวนการคัดเลือก พัฒนา และประเมินผู้บริหารสถานศึกษา จึงใช้หลักการของสมรรถนะ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผู้บริหารโดยเฉพาะผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้ที่เพียบพร้อมด้วยคุณลักษณะที่ดี มีความรู้ ความสามารถ ทักษะกระบวนการทำงาน และภาวะผู้นำในการบริหารสถานศึกษาให้เกิดสัมฤทธิ์ผล หรือที่เรียกว่า “สมรรถนะผู้อำนวยการโรงเรียน 4.0

คำสำคัญ: ผู้บริหารสถานศึกษา; ไทยแลนด์ 4.0

ABSTRACT

Students graduate with quality as an effective human capital, with critical skills for the 21st century, and with character, promoting the vision and guidelines of Thailand 4.0. School administrators are crucial in driving educational reform policies and their mission to achieve educational quality goals. In light of the shifting conditions of the competitive world, the path of development, and the principles of the nation's educational reform, the school administrator must be extremely competent. They may design educational institutions that can successfully manage their instruction and adjust to change. Therefore, the principles of competency must be employed in the selection, development, and evaluation of school administrators. In particular, well-qualified primary school administrators with knowledge, ability, skills, and a work-process must be chosen.

Keywords: The School Administrator; Thailand 4.0 Era

บทนำ

การจัดการศึกษาในทุกระดับมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือการพัฒนาศักยภาพของคน ซึ่งเมื่อประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ยุค “ไทยแลนด์ 4.0” จึงมีปัจจัยมากมายหลายด้านเพื่อมาช่วยในการขับเคลื่อน อาทิเช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจการเมือง และด้านการศึกษา ซึ่งในด้านการศึกษานั้นเป็นการพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ซึ่งต้องได้รับการพัฒนาด้านคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กันไป โดยเฉพาะความซื่อสัตย์อันจะเป็นการสร้างคนดีไปสู่สังคม ดังนั้นสถาบันการศึกษาต่างๆ ควรมีได้วางแผนการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ความสนใจของผู้เรียน และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และทิศทางการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2574 ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการ คือ (แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2574, 2560)

1) คนไทยมีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และมีสมรรถนะสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ยุทธศาสตร์พัฒนาประเทศระยะยาว 20 ปี และนโยบายประเทศไทย 4.0

2) สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และคนไทยมีคุณธรรม รู้รักสามัคคี และร่วมมือกันในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3) ประเทศไทยผ่านการเป็นประเทศรายได้ปานกลางมาแล้ว และความเหลื่อมล้ำภายในประเทศลดลง

จากความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันดังกล่าวซึ่งเป็นนโยบายสำคัญที่ต้องนำมาสู่การวางรากฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาวและยังเป็นจุดเริ่มต้นในการที่จะก้าวไปสู่การเป็นประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนต่อไป ในการพัฒนาเด็กรุ่นใหม่สู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 นั้นเป็นการพัฒนา เด็กและเยาวชนไทย ให้มีความรู้ความสามารถและมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ พัฒนาความคิดของเด็กและเยาวชนไทยไปสู่ที่เป็นสากลมากยิ่งขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการบรรลุเป้าหมายและเป็นการยกระดับคุณภาพการศึกษาของชาติไปอีกทางหนึ่งด้วย ดังนั้นในการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยนั้นต้องพัฒนาทั้งด้านความรู้ และทักษะการเรียนรู้

สำหรับการจัดการศึกษาของไทยในยุคต่างๆ ที่ผ่านมาก่อนที่จะก้าวไปสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 นั้นได้มีพัฒนาการมาเป็นลำดับพอที่จะสรุปได้ดังนี้ (สุจิตรา สุขเจริญ, 2561)

1. การจัดการศึกษายุคแรกหรือยุคไทยแลนด์ 1.0 เน้นการเกษตรเป็นหลัก โดยในปี พ.ศ. 2504 เริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก ได้เน้นให้ประชาชนรู้จักประกอบอาชีพด้านการเกษตร ส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้ การจัดการศึกษาในยุคนี้เป็นการสอนแบบให้นักเรียนเป็นผู้รับเน้นการท่องจำและทำแบบฝึกหัด ส่วนกระบวนการจัดการเรียนรู้ได้เน้นตามความสามารถของแต่ละคน เน้นให้นักเรียนได้เกิดทักษะ 4 ด้าน คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา และพลศึกษา ส่วนการวัดผลวัดเป็นองค์รวม โดยตัดสินเป็นร้อยละ หากสอบผ่านร้อยละ 50 ถือว่าผ่าน และถ้าผลสอบต่ำกว่าร้อยละ 50 ถือว่าสอบ

ตกต้องได้เรียนซ้ำชั้น การสอนของครูก็เน้นการบรรยายมีลักษณะเป็นการบอกเล่า ส่วนหลักสูตรเป็นแบบเน้นวิชา

2. การจัดการศึกษาในยุคที่สองหรือยุคไทยแลนด์ 2.0 เน้นอุตสาหกรรมเบา เริ่มต้น พ.ศ. 2521 การจัดการศึกษาในยุคนี้ได้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน มีการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตวิญญาณแห่งเรียนรู้ และค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ครูเป็นผู้สนับสนุนให้การช่วยเหลือ และยังเป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้เรียนอีกด้วย มีการใช้สื่อการสอนที่ทำให้เกิดความน่าสนใจ เช่น ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว วีดิโอ ภาพยนตร์ ฯลฯ การวัดและประเมินผลเป็นการประเมินแยกส่วนเป็นรายวิชา สอบตรารายวิชาได้ก็สามารถซ่อมหรือแก้ไขเฉพาะในรายวิชานั้น และไม่มีการเรียนซ้ำชั้น

3. การจัดการศึกษาในยุคที่สามหรือยุคไทยแลนด์ 3.0 เน้นอุตสาหกรรมหนักและที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เปิดเป็นนิคมอุตสาหกรรม นักลงทุนต่างชาติสามารถเข้ามาลงทุนได้มากขึ้น มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจต่อปีสูงมากยิ่งขึ้น ค้นพบก๊าซธรรมชาติจาวาไทย มีการจ้างแรงงานในประเทศเพิ่มมากขึ้น แต่ในส่วนของรายได้คนส่วนใหญ่อยู่ในรายได้ปานกลาง มีความเหลื่อมล้ำทางสังคมและรายได้ ประเทศไทยเป็นเพียงสถานที่สำหรับการลงทุนในการผลิตเท่านั้น เช่น อุตสาหกรรมรถยนต์ อุตสาหกรรมไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ อุตสาหกรรมพลาสติก ส่วนการจัดการศึกษาในยุค 3.0 นี้เริ่ม พ.ศ. 2551 เน้นให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ใหม่และพัฒนาสิ่งประดิษฐ์คิดค้นใหม่ โดยใช้กระบวนการทางปัญญา กระบวนการทางสังคม และให้ผู้เรียนกิจกรรมสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในการเรียนและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลได้ โดยครูผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน โดยเพิ่มสมรรถนะให้กับผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีการกำหนดตัวชี้วัดมาให้ ส่วนหลักสูตรก็สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการในด้านต่างๆ ของโลก

4. การจัดการศึกษาในยุคที่สี่หรือยุคไทยแลนด์ 4.0 เป็นยุคการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และเป็นการเข้าสู่ยุคที่ต้องมีนวัตกรรมเป็นของตนเอง เป็นยุคแห่งการคิดสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรม เน้นการพัฒนาให้คนไทยสามารถคิดเองได้โดยไม่ต้องพึ่งจากต่างชาติ ในส่วนของการจัดการศึกษาก็สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เรียนที่เปลี่ยนไป มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อเป็นเครื่องกระตุ้นในการเรียนรู้ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรม มีการวิจัยวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย

ดังนั้น **ประเทศไทย 4.0 หรือ ยุคไทยแลนด์ 4.0** จึงเป็นการปรับเปลี่ยนวิธีการที่เน้นการบริหารจัดการและนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อเปลี่ยนจาก Traditional SMEs หรือ SMEs ไปสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups เปลี่ยนจาก Traditional Services ไปสู่ High Value Services และเปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง

ส่วนการศึกษาเพื่อให้สามารถก้าวไปสู่การศึกษาไทย 4.0 นั้น กระทรวงศึกษาธิการได้จัดส่งเสริมสนับสนุนโครงการที่สำคัญต่างๆ ได้แก่ ลดเวลาในการเรียน เพิ่มเวลาสำหรับการพัฒนาดตนเอง การเสริมสร้างเพื่อยกระดับมาตรฐานภาษาอังกฤษ พัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยี พัฒนานักวิจัยหลากหลายสาขา การจัดการเรียนการสอน STEM (วิทยาศาสตร์: Science/เทคโนโลยี:Technology/ วิศวกรรมศาสตร์:Engineering/คณิตศาสตร์:Mathematics) เพื่อที่จะนำองค์ความรู้ หลักวิชาการของศาสตร์ทั้งสี่มาสู่การเชื่อมโยงกันและบูรณาการเข้าด้วยกันในการดำเนินชีวิตและการทำงาน

นอกจากนี้ ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์ (2560) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้กล่าวถึงการศึกษาไทยในยุค Thailand 4.0 มีลักษณะการพัฒนา ดังนี้

1. พัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ ให้ประเทศไทยสามารถติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ ประสานความร่วมมือ ในการค้าขายกับนานาประเทศได้ ซึ่งให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ดำเนินการและยกระดับคุณภาพภาษาอังกฤษของประเทศผ่านโครงการสำคัญต่างๆ อาทิ การพัฒนาครูภาษาอังกฤษผ่านกระบวนการ Boot Camp, จัดทำแอปพลิเคชัน Echo Hybrid, Echo English เป็นต้น
2. ส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เรียกว่า STEM Education ซึ่งมีลักษณะนำเอาศาสตร์ทั้ง 4 ด้าน วิทยาศาสตร์ (Science) เทคโนโลยี (Technology) วิศวกรรมศาสตร์ (Engineering) และ คณิตศาสตร์ (Mathematics) มาบูรณาการรวมกัน ซึ่งสามารถลดการบรรยายในห้องเรียนลง และเน้นการศึกษาแบบ STEM เพิ่มมากขึ้น
3. พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ให้เด็กได้ทำการศึกษาอย่างลึกซึ้ง ละเอียดย และสามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา อันจะทำให้มีมุมมองต่อสิ่งที่เรียนได้กว้างขึ้น
4. การปรับหลักสูตรการเรียนการสอน ปรับให้เรียนเป็นรายวิชาเฉพาะ โดยเนื้อหาหลักสูตรจะเปลี่ยนไปตามองค์ความรู้ในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงในยุคใหม่ พร้อมกับการเรียนเฉพาะเรื่องที่สำคัญๆ อันที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น
5. พัฒนาปรับปรุงตำราเรียนให้มีมาตรฐาน โดยสร้างตำราเรียนให้มีมาตรฐานที่จะช่วยส่งเสริมและกระตุ้นให้เด็กอยากรู้ อยากเรียน อยากอ่าน อยากติดตาม อยากตั้งคำถาม
6. การบริหารจัดการคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งในทุกกระบวนการจะต้องเกิดจากการยอมรับและตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน
7. ปรับเปลี่ยนบทบาทของครู ให้เป็นพี่เลี้ยง หรือครูฝึก (Coach) โดยมีการเรียนแบบบูรณาการสหวิชาการ ให้เด็กมีการทำงานร่วมกันมากขึ้น อันจะนำไปสู่การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
8. การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ จะต้องส่งเสริมให้เด็กเข้าถึงและสามารถสืบค้นหาข้อมูลความรู้เพิ่มเติมได้เองจากสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อดิจิทัล จากอินเทอร์เน็ต

การพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยภายใต้กรอบประเทศไทย 4.0 ในยุคศตวรรษที่ 21 นี้ เริ่มต้นจากการฝึกให้ผู้เรียนเกิดการอยากรู้ อยากเรียนรู้ด้วยตนเอง และครูจะต้องปรับเปลี่ยนตนเองจาก

การที่เคยเป็นครูสอนให้สวมบทบาทการเป็นครูที่เลี้ยง ครูฝึก (Coach) ที่คอยสังเกตพฤติกรรม พร้อมให้คำแนะนำและกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะตามเป้าหมาย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนมาต่อยอดและปรับใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคตได้ รวมทั้งมีการเรียนแบบบูรณาการสหวิชาการ เชื่อมโยงความรู้กับจินตนาการอย่างสร้างสรรค์ เปลี่ยนแปลงจากนามธรรมไปสู่รูปธรรมให้ผู้เรียนมีทักษะที่พึงประสงค์ตรงตามความต้องการ เช่น การทำงานร่วมกัน การทำงานเป็นทีม มีความคิดสร้างสรรค์ มีการติดต่อสื่อสารที่ดี ซึ่งการจัดการศึกษาแบบนี้ต้องสร้างความพึงพอใจให้ผู้เรียน และเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนอยากรู้ อยากเรียนมากยิ่งขึ้น ซึ่งในปัจจุบันการศึกษาอยู่ในยุค 4.0 นี้ผู้เรียนสามารถค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองจากสื่อการเรียนการสอนมากมายหลากหลายรูปแบบ ทั้งสื่อที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อที่เป็นดิจิทัล

การพัฒนาประเทศจะต้องมีแผนพัฒนาและแผนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) เป็นการบูรณาการและเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์ชาติ กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 กรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ได้กำหนดว่าประเทศไทยจะต้องเป็น “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งจะเป็นการพัฒนาให้คนไทยมีความสุข และบรรลุซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติ ในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้เพิ่มขึ้น และสร้างความสุข สังคมมีความมั่นคงปลอดภัย มีความเสมอภาคและเป็นธรรม และสามารถแข่งขันกับประเทศต่างๆ ได้”

ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา นับว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา ในการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา จึงเริ่มต้นที่ “ผู้บริหารสถานศึกษาใหม่” ซึ่งมีความคาดหวังว่าจะได้ผู้บริหารที่จะเข้าสู่ตำแหน่งใหม่ที่มีความรู้ความสามารถและมีผลการปฏิบัติงานที่ดี มาเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติในระดับสถานศึกษา โดยมีกระบวนการในการดำเนินการ ดังนี้ (พรชัย เจดามาน, 2561)

1. คัดเลือกผู้อำนวยการสถานศึกษาที่มีสมรรถนะที่ดี ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ความเหมาะสมทั้งด้านคุณวุฒิ วัยวุฒิ มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาและมีภาวะผู้นำสูงหรือโดยรวมว่า “มีสมรรถนะ” โดยมีกระบวนการคัดเลือกรูปแบบใหม่ คือ พิจารณาตัดสินจากผลการสอบข้อเขียน ผลการประเมินประวัติ และผลการปฏิบัติงานควบคู่กันไป

2. มีการพัฒนาสมรรถนะก่อนแต่งตั้ง เมื่อผ่านการคัดเลือกแล้วต้องเข้าสู่การพัฒนาก่อนการบรรจุและแต่งตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 60 ชั่วโมง และต้องผ่านการอบรมตามเกณฑ์ที่กำหนด จึงจะได้รับการบรรจุและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา โดยกำหนดเนื้อหาพัฒนาเพื่อให้เกิด “สมรรถนะ” ทั้งสมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงาน ก่อนไปปฏิบัติงาน ดังนี้

- 2.1 คุณลักษณะผู้อำนวยการสถานศึกษาที่พึงประสงค์ ประกอบด้วย รัก ศรัทธา ภาควุมิใจในศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของความเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา มุ่งมั่นในการบริหารจัดการ หลักสูตรและการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สร้างวัฒนธรรมคุณภาพและวัฒนธรรมประชาธิปไตยในการ

ปฏิบัติงานโดยกระบวนการมีส่วนร่วม มีวินัย คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับการเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา

2.2 ภาวะผู้นำทางวิชาการ ประกอบด้วย ความเป็นผู้นำทางวิชาการและสามารถส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีภาวะผู้นำทางวิชาการ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาของชาติและหลักการจัดการเรียนรู้ สามารถบริหารจัดการหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สามารถสร้างและพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา ให้มีความสำคัญและส่งเสริมให้มีการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สามารถบริหารจัดการสถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ สามารถจูงใจให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาทุ่มเทความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด สามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

2.3 การบริหารและการจัดการในสถานศึกษา ประกอบด้วย ความสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ นโยบาย ภารกิจของสถานศึกษาและบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษา สามารถวางแผนกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา สามารถตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลและหลักการได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม สามารถประยุกต์ใช้ หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการสถานศึกษา สามารถบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดความคุ้มค่า สามารถบริหารจัดการระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สามารถส่งเสริมสนับสนุนให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาแสดงความสามารถในทางวิชาการ สามารถบริหารจัดการระบบภาคีเครือข่ายการพัฒนาสถานศึกษา สามารถนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินและรายงานผล สามารถวิเคราะห์กฎหมาย กฎ ระเบียบ หลักเกณฑ์และวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการสถานศึกษา

3. มีการทดลองงาน ผู้บริหารสถานศึกษาก็จะต้องทำหน้าที่บริหารจัดการสถานศึกษาตามขอบข่ายภารกิจงานของสถานศึกษา ได้แก่ งานวิชาการ งานบริหารบุคคล งานงบประมาณ งานบริหารทั่วไป รวมถึงการขับเคลื่อนนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยมีมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาและตัวชี้วัดข้อตกลงในการปฏิบัติงานตามที่ได้ทำไว้กับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นเป้าหมายการพัฒนา โดยใช้การบริหารสถานศึกษาเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาศึกษา ตั้งแต่การวางแผน การนำแผนไปสู่ปฏิบัติ และการประเมินผล โดยใช้ความรู้ ทักษะ คุณลักษณะตามที่ได้พัฒนามา ประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผล ดังนั้นคุณลักษณะ ทักษะและกระบวนการบริหาร ที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรมีและใช้ในการบริหารงาน ควรมีดังต่อไปนี้

3.1 คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่ดี ประกอบด้วย (ไชยา ภาวะบุตร, 2560)

3.1.1 มีอุดมการณ์ ต้องได้แสดงบทบาทหน้าที่สร้างคุณประโยชน์ต่อการศึกษาพัฒนาชาติ มุ่งมั่นพัฒนางานที่ส่งผลต่อผู้เรียน ต่อโรงเรียน ต่อสังคม ความมีอุดมการณ์จะเป็นแรงจูงใจที่จะเป็นแรงผลักดันให้การทำงานบรรลุผลสำเร็จ

3.1.2 มีความมุ่งมั่นเอาใจใส่คุณภาพ ต้องมีความตั้งใจ จริงใจ เสียสละ มุ่งจัดการให้
งานดำเนินการอย่างเรียบร้อย สะดวก รวดเร็ว คล่องตัว เป็นระบบ มีแบบแผน มีความรับผิดชอบ มุ่งมั่น ไม่
ย่อท้อต่ออุปสรรคเพื่อให้การปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่และความรับผิดชอบบรรลุผลสำเร็จ

3.1.3 มีคุณธรรมและเมตตาธรรม ต้องไม่ตัดสินความถูกต้องของผู้ใต้บังคับบัญชา
เพียงเขาเล่าให้ฟัง มีความลำเอียงน้อยที่สุด มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม เสมอภาค มีความจริงใจกับเพื่อนร่วมงาน
รวมถึงการมีจิตอาสา

3.1.4 เป็นผู้มีอารมณ์ จิตใจดี ต้องเป็นผู้ที่มีความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจ มีความ
สุขภาพทั้งการแต่งกาย การพูด ที่มีความเข้มแข็ง ชัดเจน มั่นคง รู้จักกาลเทศะ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ทำให้ผู้อื่น
เดือดร้อนและเสียผลประโยชน์ ยกย่องผู้ใต้บังคับบัญชา และให้ความช่วยเหลือตามสมควร

3.1.5 มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ต้องไม่ยกตนข่มท่าน ให้เกียรติต่อผู้ใต้บังคับบัญชา
ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมถึง ผู้ปกครอง
ชุมชนฉันทนิมิตรและพี่น้องที่เสมอเหมือนครอบครัวเดียวกัน

3.1.6 มีความใส่ใจใฝ่เรียนรู้ ต้องและให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมจากการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้และปฏิบัติได้จริง รวมถึงการรอบรู้ในหลักการ
บริหาร ระเบียบแบบแผนปฏิบัติ รู้ที่ถูกต้องชัดเจน

นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีบทบาทการเป็นผู้นำทางการศึกษา ดังนี้

1. เป็นผู้ให้คำปรึกษาในสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสม และเป็นธรรม มีความเป็นผู้นำ มีความ
รอบรู้ด้านใดด้านหนึ่งชัดเจน อาศัยความรู้ประสบการณ์ที่ดีในอาชีพ
2. เป็นผู้จูงใจผู้อื่นให้สามารถปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง เป็นต้นแบบ ตัวอย่างที่ดี ปฏิบัติตน
เป็นตัวอย่างที่ดี เป็นผู้ยอมรับจากผู้อื่น
3. เป็นนักพัฒนา เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขององค์กร เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ไม่
เห็นแก่ตัวและพวกพ้องตนเอง มีความเป็นนักพัฒนา มีวิธีแห่งการคิดเชิงบวก และมองโลกในแง่ดี
4. เป็นผู้มีบทบาทในเชิงการบริหาร มีความรู้เชิงวิชาการ และสามารถนำไปแก้ปัญหาได้
5. เป็นผู้มีบทบาทในการเป็นบุคคลที่มีความรอบรู้ เฉลียวฉลาด อารมณ์มั่นคง มีความ
ฉลาด มีอารมณ์ดี และมีคุณธรรมและจริยธรรมสูง

3.2 ทักษะและกระบวนการบริหาร ประกอบด้วย

3.2.1 การบริหารเชิงกลยุทธ์ ผู้บริหารที่ดีจะต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการ
ภายใต้สถานการณ์จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวางแผนแบบมีส่วนร่วมใช้โรงเรียนเป็นฐานโดย
ตอบสนองนโยบายและทิศทางการศึกษา บริหารแผนสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล

3.2.2 การจัดการความเสี่ยง ผู้บริหารที่ดีจะต้องวิเคราะห์ปัญหา ทางแก้ไข และ
ดำเนินการแก้ไขสู่การพัฒนาทางการศึกษา ภายใต้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน

3.2.3 การตัดสินใจ ผู้บริหารที่ดีจะต้องตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลพื้นฐานและความรู้ในการเลือกตัดสินใจ ตัดสินใจในเรื่องต่างๆ อย่างมีสติและมีเหตุผลชี้แจงได้ ไม่ยึดเอาความคิดของตนเป็นใหญ่ ฟังความคิดเห็นของคนอื่นที่เกี่ยวข้อง และมีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ

3.2.4 การเป็นผู้นำเชิงวิชาการ ผู้บริหารที่ดีจะต้องมีความรู้เข้าใจด้านวิชาการ การบริหารหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน การนิเทศ ชี้แนะ การติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน การวิจัย การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม รวมถึงการมีทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและทักษะทางเทคโนโลยี

3.2.5 การคิดริเริ่มสิ่งใหม่อย่างสร้างสรรค์ ผู้บริหารที่ดีจะต้องริเริ่ม สังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และพัฒนานวัตกรรมใหม่ที่น่าสนใจแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและตอบสนองนโยบาย ความคิดสร้างสรรค์จะสะท้อนวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ซึ่งต้องแสวงหา เรียนรู้จากประสบการณ์ผู้สำเร็จและลงมือทำ

3.2.6 การบริหารคน ผู้บริหารที่ดีจะต้องความใส่ใจต่อบุคคลและสมาชิก ใช้ความรู้ทักษะ เทคนิคในการบริหาร จิตวิทยา แรงจูงใจ เน้นความสำคัญบุคลากร ให้เกียรติ เชื่อถือ ไว้วางใจกัน ส่งเสริม พัฒนา จัดครูให้ทำงานตรงกับความรู้ความถนัด บริหารงานบุคคลด้วยหลักธรรมาภิบาล สร้างความรู้สึกที่ดีต่อกัน แก้ไขความขัดแย้งระหว่างบุคคล และประสานให้ร่วมมือกันทำงานเพื่อประโยชน์ของหน่วยงานได้ ทั้งนี้เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา

3.2.7 การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว ผู้บริหารที่ดีจะต้องเพื่อก้าวทันการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ หรือยุคการสื่อสารที่ไร้พรมแดน ทั้งการพัฒนางาน การพัฒนาตนเอง การพัฒนาผู้เรียน และสถานศึกษา

3.2.8 การสร้างเครือข่าย ผู้บริหารที่ดีจะต้องสร้างและประสานภาคีเครือข่ายเพื่อความร่วมมือในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

4. การประเมินสมรรถนะ จากสัมฤทธิ์ผลการปฏิบัติงานตามข้อตกลงปฏิบัติงาน ซึ่งสัมฤทธิ์ผลหรือผลที่เกิดจากการดำเนินงานจัดเป็นองค์ประกอบสำคัญของการมีสมรรถนะ ซึ่งนอกเหนือจากคุณลักษณะ ความรู้ ความสามารถ และทักษะกระบวนการการบริหารสถานศึกษา สัมฤทธิ์ผลของงานนี้มีการประเมิน 2 ครั้ง โดยครั้งแรกประเมินเมื่อปฏิบัติงานครบ 6 เดือนแรก และประเมินครั้งที่ 2 เมื่อปฏิบัติงานครบ 6 เดือนหลัง โดยคณะกรรมการประเมินสัมฤทธิ์ผลการปฏิบัติงาน สัมฤทธิ์ผลหรือผลการดำเนินงานภายใต้การบริหารจัดการของผู้อำนวยการสถานศึกษาที่เกิดกับนักเรียน เกิดกับผู้บริหาร เกิดกับครู เกิดกับสถานศึกษา ผู้รับบริการ ดังนี้

4.1 ผลที่เกิดกับนักเรียน ได้แก่ 1) ความสามารถในการอ่านการเขียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย 2) ผลงานหรือรางวัลที่เกิดจากการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา 3) ผลการเรียนรู้เฉลี่ย 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้

4.2 ผลที่เกิดกับผู้บริหาร ได้แก่ 1) ผลงานหรือรางวัลที่เกิดจากการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา 2) การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล 3) การบริหารงบประมาณและการระดมทรัพยากรและการลงทุนจากภาคีเครือข่าย หรือภาคประชาสังคมมาใช้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา

4.3 ผลที่เกิดกับครู ได้แก่ 1) ผลงานหรือรางวัลที่เกิดจากการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา 2) การส่งเสริมให้ครูและบุคลากรได้รับการพัฒนาทางวิชาชีพ

4.4 ผลที่เกิดกับผู้รับบริการ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับผู้ปกครองและชุมชน

4.5 ผลการสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ 1) อัตราการเกณฑ์เด็กเข้าเรียนหรือการรับนักเรียนตามแผนการรับนักเรียน 2) อัตราการศึกษาต่อของนักเรียน

สามารถสรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายปฏิรูปการศึกษาและการกิจของสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายคุณภาพการศึกษา อันจะส่งผลให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณภาพ เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ประสิทธิภาพของชาติ มีทักษะสำคัญสำหรับคนยุคศตวรรษที่ 21 และมีคุณลักษณะที่ดี คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ที่ส่งเสริมและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และแนวทางการพัฒนาประเทศไทย ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีสมรรถนะสูง สอดคล้องกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงของโลก ทิศทางการพัฒนาและแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ ทำการพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถจัดการเรียนการสอนและปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะต้องเริ่มจากกระบวนการคัดเลือก พัฒนา และประเมินผู้บริหารสถานศึกษา จึงจำเป็นต้องใช้หลักการพัฒนาสมรรถนะ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผู้บริหารสถานศึกษาผู้ที่เพียบพร้อมด้วยคุณลักษณะที่ดี มีความรู้ความสามารถ ทักษะกระบวนการทำงาน และภาวะผู้นำในการบริหารสถานศึกษาให้เกิดสัมฤทธิ์ผล หรือที่เรียกว่า “สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา 4.0” อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

จารุวัจน์ สองเมือง. (2560). การบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี <http://tawasau.ftu.ac.th/jaruwut/?p=136>

ขวลิต โพธิ์นคร. (2560). การประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2559 และประชุมวิชาการเรื่อง “ห้องสมุดดิจิทัลกับการก้าว สู่ยุค Thailand 4.0” วันที่ 23 มีนาคม 2560.

ไชยา ภาวะบุตร. (2560). ภาวะผู้นำทางวิชาการ. ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

- ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์. (2560). การศึกษาไทยยุค Thailand 4.0 เป็นอย่างไร?. เข้าถึงได้จาก <http://krooupdate.com/?p=4308> (23 กันยายน 2561)
- พรชัย เจดามาน. (2561) สมรรถนะแห่งตน : การพัฒนาตนเองของบุคลากรการศึกษาที่ก้าวทันสู่การเปลี่ยนแปลงผ่านทศวรรษที่ 21 หลักสูตรและคู่มือการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาก่อนแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- สุจิตรา สุขเจริญ. (2018). การจัดการศึกษาในยุค 4.0 เข้าถึงได้จาก <http://164.115.41.60/knowledge/?p=600> (23 กันยายน 2561)
- สำนักงานเลขาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2574. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.